

Roofvogelonderzoek in Groningen in 1995

Johan Vochteloos, Lex Tervelde

In de provincie Groningen (2078 km²) werden in 1995 de aandachtsgebieden Oldambt, Westerwolde, Duurswold en het Westerkwartier op roofvogels geïnventariseerd. De gegevens werden verzameld door de volgende mensen: Lex Tervelde en Herman Bouman (Oldambt), Nico de Vries, Bertus Arends, Jan Bücking, Alex Vissering en Ewold Horn (Westerwolde), Peter de Boer, John de Boer, Pieter de Haan en Johan Vochteloos (Duurswold), Willem Hovinga, René Oosterhuis, Douwe Duursma en Alwin Hut (Westerkwartier).

Naast genoemde personen hebben in het Oldambt Lex Tervelde, Herman Bouman, Marnix Jonker, Eric Visser en Ben Koks gegevens aangedragen.

Gegevens van buiten de aandachtsgebieden werden ingestuurd door A. Straatsma, Peter de Boer en Ben Koks.

Gebiedsbeschrijving

- Het Oldambt bevat grote en kleine dorpskernen en lintbebouwingen. Het aanwezige bos beslaat ongeveer 600 ha, waarvan het meeste is aangeplant in de laatste 20 jaar. Een groot deel bestaat uit agrarisch cultuurlandschap. Door de meerjarige braaklegging was er in de afgelopen jaren een toename te zien van het aantal roofvogels in dit akkerbouwgebied. De aanwezigheid van de Grauwe Kiekendief is algemeen bekend. In het afgelopen jaar is er door tijdgebrek minder intensief geïnventariseerd.
- Westerwolde ligt in de zuidoosthoek van de provincie. Het beekdallandschap bevat het grootste en oudste bos van Groningen (1800 ha). Het zijn over het algemeen aaneengesloten boscomplexen met veel naaldhout. De bebouwing van de steden (Ter Apel, Ter Apelkanaal, Sellingen, Vlagtwedde) neemt ongeveer 500 ha in beslag. Het agrarische cultuurlandschap is verdeeld in akkerbouw en grasland. Het is een kleinschalig gebied met enkele heideveldjes en hoogveenontginningen.
- Duurswold grenst aan de stad Groningen. Het gebied werd in 1992 voor de eerste keer geïnventariseerd. Het is relatief dun bevolkt en bestaat uit grasland en akkers. Het aanwezige bos, ongeveer 40 ha, ligt erg verspreid. Het bestaat voornamelijk uit loofhoutbosjes waarvan het grootste ongeveer 7 ha is. Sinds enkele jaren is c. 400 ha landbouwgrond ingeplant met snelgroeïende populieren, waar afgelopen jaar weer enkele tientallen hectares zijn bijgekomen. In de 'oudste' aanplant hebben dit jaar voor het eerst Zwarte Kraaien gepoogd te broeden. De aanplant van bomen en enkele min of meer braakliggende percelen zorgden ervoor dat het in de voorafgaande jaren een geschikt gebied was voor muizenjagers.
- Westerkwartier (WK) is een kleinschalig gebied. Het bevat meerdere bebouwingskernen (samen ongeveer 1200 ha). Het gebied bestaat grotendeels uit grasland, waarbij in veel gevallen houtwallen de grens tussen de percelen vormen. Het bos (225 ha) is veelal ouder dan 50 jaar. Het bestaat uit meerdere kleine bosschages en een paar grotere gedeelten van 15-20 ha. In het gebied liggen geen percelen braak.

Resultaten

Voor elke soort is het "reprosucces" berekend; hiermee wordt het gemiddeld percentage uitgevlogen jongen ten opzichte van het aantal gelegde eieren aangegeven.

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Het aantal gevonden nesten van de Bruine Kiekendief was magertjes dit jaar. Vorig jaar meldden we nog verheugd dat het aantal territoria in het Westerkwartier was toegenomen van drie naar acht, dit jaar was het aantal weer gezakt naar drie.

In het Oldambt was het aantal gemelde territoria kleiner dan vorig jaar, hetgeen waarschijnlijk te wijten is aan minder intensief zoekwerk. De verstoring betrof het leeghalen van het nest in de eifase.

Van de geringde pullen waren er 8 van het mannelijk en 9 van het vrouwelijk geslacht. Het reprosucces bedroeg bij de Bruine Kiekendief 70%.

Tabel 1. Aantallen en broedsucces van Bruine Kiekendieven in Groningen in 1995. *Number of territories and breeding success of Marsh Harriers in the province of Groningen in 1995.*

Gebied <i>Area</i>	Aantal territoria <i>Territories</i>	Aantal succesvol <i>Successful</i>	Aantal mislukt <i>Failed</i>	Onbekend broedsucces <i>Unknown</i>	Aantal verstoord <i>Disturbed</i>	Legsel- grootte (N) <i>Clutch size</i>	Uitgevlogen jongen (N) <i>Fledglings</i>
Oldambt	14	5	3	6	1	-	2.7(4)
Westerwolde	3	3	0	0	0	-	2.0(1)
Duurswold	3	2	1	0	0	3.0(1)	3.0(2)
Westerkwartier	3	3	0	0	0	3.5(2)	2.3(3)

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*

In het Oldambt werden dit jaar 15 paar Grauwe Kiekendieven gevonden (med. Ben Koks). Van 7 nesten werden de jongen geringd, 3 nesten mislukten en van 5 is het resultaat niet precies bekend. Voor het wel en wee van de Grauwe Kiekendief kan worden verwezen naar Koks (1995).

Havik *Accipiter gentilis*

Dit jaar werden 58 uitgevlogen haviksjongen geteld. Van twee nesten kon niet worden achterhaald hoeveel jongen waren uitgevlogen. Bij het moedwillig verstoord broedgeval in Westerwolde (Tabel 2) werd "de nestboom door vandalen omgezaagd nadat de jongen waren uitgevlogen" (N. de Vries). In hetzelfde gebied werd op 13 april een vrouwtje broedend aangetroffen. Een week later was het nest verlaten en werden in de buurt van het nest verdacht veel haviksveren gevonden. In het Westerkwartier werd dit jaar, anders dan in 1994 maar conform eerdere jaren, vervolging van de Havik geconstateerd. In het Oldambt en het Duurswold was geen sprake van vervolging tijdens de broedperiode. In het Westerkwartier werden twee nesten moedwillig verstoord.

Van de 43 geringde jongen waren er 23 van het mannelijk en 20 van het vrouwelijk geslacht. Het gemiddelde legbegin viel op 31 maart.

Tabel 2. Aantallen en broedsucces van Haviken in Groningen in 1995. *Number of territories and breeding success of Goshawks in the province of Groningen in 1995.* * = nestboom moedwillig omgezaagd na uitvliegen jongen/nesting tree deliberately cut down after fledging.

Gebied Area	Aantal territoria Territories	Aantal succesvol Successful	Aantal mislukt Failed	Onbekend broedsucces Unknown	Aantal verstoord Disturbed	Legsel- grootte Clutch size	Uitgevlogen jongen (N) Fledglings
Oldambt	4	4	0	0	0	-	2.5(4)
Westerwolde	15	12	3	0	0*	-	2.9(9)
Duurswold	2	2	0	0	0	-	2.5(2)
Westerkwartier	9	6	3	0	2	-	2.8(6)

Sperwer *Accipiter nisus*

In het Duurswold nam de Sperwer toe van twee paar in 1994 naar vijf paar in 1995. In een bosje waar vorig jaar geen Sperwer broedde, werden dit jaar 2 succesvolle nesten gevonden. Bij een ander paar dat reeds jaren succesvol jongen grootbracht, werd na het begin van de nestbouw geen mannetje meer waargenomen.

In Westerwolde was het net als vorige jaren matig gesteld met de Sperwer, vooral in vergelijking met het bosarme Duurswold. Hoewel het een bosrijk gebied is, met geschikte sperwerbosjes, werden slechts 6 territoria vastgesteld. Hiervan kon men van één paar melden dat er 4 jongen waren uitgevlogen. Een andere Sperwer werd volgens N. de Vries gepredeerd.

Van de 26 geringde jongen waren er 14 van het mannelijke en 12 van het vrouwelijke geslacht. Het reproductiesucces was goed: 83% van het aantal gelegde eieren vloog als jonge Sperwer van het nest. Het gemiddelde legbegin viel op 29 april.

Tabel 3. Aantallen en broedsucces van Sperwers in Groningen in 1995. *Number of territories and breeding success of Sparrowhawks in the province of Groningen in 1995.*

Gebied Area	Aantal territoria Territories	Aantal succesvol Successful	Aantal mislukt Failed	Onbekend broedsucces Unknown	Aantal verstoord Disturbed	Legsel- grootte (N) Clutch size	Uitgevlogen jongen (N) Fledglings
Oldambt	3	2	1	0	0	5.0(2)	2.5(4)
Westerwolde	6	1	1	4	0	-	2.9(9)
Duurswold	5	3	1	1	0	4.7(3)	2.5(2)
Westerkwartier	2	2	0	0	0	-	2.8(6)

Buizerd *Buteo buteo*

Ook dit jaar ging het met de Buizerd in het Westerkwartier slecht. In 19 vastgestelde territoria werden vier broedgevallen door mensen verstoord. Drie nesten werden in de eifase uitgehaald en in het vierde geval werd de nestboom omgezaagd. Opvallend is verder dat in vergelijking met vorig jaar in Westerwolde minder broedgevallen werden gevonden (22 tegen 34). Hiervan werd er één vermoedelijk verstoord.

In het Duurswold waren van de zeven territoria er drie bezet door niet-broedende vogels. Een zeer schuwe Buizerd had zijn nest gebouwd nabij een hondenclub. Bij toenemende club-activiteit in de loop van het voorjaar werd het de Buizerd waarschijnlijk te veel. De verstoring in dit gebied werd veroorzaakt door jeugd die onder de nestboom een vuurplaats had gemaakt. Het gemiddelde legbegin van de Buizerd viel op 12 april.

Tabel 4. Aantallen en broedsucces van Buizerds in Groningen in 1995. *Number of territories and breeding success of Common Buzzards in the province of Groningen in 1995.*

Gebied <i>Area</i>	Aantal territoria <i>Territories</i>	Aantal succesvol <i>Successful</i>	Aantal mislukt <i>Failed</i>	Onbekend broedsucces <i>Unknown</i>	Aantal verstoord <i>Disturbed</i>	Legsel- grootte (N) <i>Clutch size</i>	Uitgevlogen jongen (N) <i>Fledglings</i>
Oldambt	6	3	3	0	1	-	2.3(3)
Westerwolde	22	17	3	2	0	-	1.9(16)
Duurswold	7	2	5	0	1	-	-
Westerkwartier	19	14	5	0	4	-	1.9(14)

Torenvalk *Falco tinnunculus*

De dramatiek van 1994 zette zich voort in 1995. In alle vier aandachtsgebieden werden minder territoria gevonden (62 in 1994 tegen 49 in 1995). Het aantal succesvolle territoria verschilde echter nauwelijks; respectievelijk 26 en 30. Opvallend was de late start van het broedseizoen voor deze soort en, ondanks dat, de relatief grote legsel; eind april en begin mei werden er nog vier zes-legsels geproduceerd waar men in deze tijd van het jaar eerder een vijf-legsel kan verwachten (Dijkstra 1988). De verstoring in het Oldambt betrof het omvertrekken en leeghalen van een nestkast.

Van de 67 pullen konden er 61 worden gesekst: 28 mannen tegen 33 vrouwen. Het reproductiesucces bedroeg 89%, terwijl dit vorig jaar slechts 50% bedroeg. Het gemiddelde legbegin viel op 6 mei.

Tabel 5. Aantallen en broedsucces van Torenvalken in Groningen in 1995. *Number of territories and breeding success of Kestrels in the province of Groningen in 1995.*

Gebied <i>Area</i>	Aantal territoria <i>Territories</i>	Aantal succesvol <i>Successful</i>	Aantal mislukt <i>Failed</i>	Onbekend broedsucces <i>Unknown</i>	Aantal verstoord <i>Disturbed</i>	Legsel- grootte (N) <i>Clutch size</i>	Uitgevlogen jongen (N) <i>Fledglings</i>
Oldambt	11	5	1	5	1	5.0(3)	3.8(5)
Westerwolde	11	6	2	3	0	-	3.5(5)
Duurswold	24	15	6	3	0	5.4(9)	4.8(13)
Westerkwartier	3	3	0	0	0	4.0(1)	2.3(3)

Boomvalk *Falco subbuteo*

Hoera, het gaat goed met de Boomvalk. Werd er in de afgelopen jaren slechts één nest gevonden in het Oldambt (1992), dit jaar was het dan eindelijk raak. In het Westerkwartier werden drie territoria gelokaliseerd waar respectievelijk 2, 3 en 3 jonge Boomvalken uitgevlogen. In Westerwolde, Oldambt en Duurswold werd de soort diverse keren waargenomen maar ook dit jaar werden geen nesten gelokaliseerd.

Waarnemingen buiten aandachtsgebieden

De waarnemingen buiten de aandachtsgebieden betreffen voornamelijk Bruine Kiekendieven. In totaal werden nog 43 territoria van deze soort gevonden, waarvan er 20 succesvol waren, van 19 bleef het resultaat onbekend, 3 mislukten en 1 werd verstoord (waarschijnlijk eieren geschud). Verder kwamen nog gegevens van 11 Torenvalken, 6 Buizerds, 2 Haviken en 4 Sperwers binnen. Met uitzondering van 1 mislukte en 1 onbekende uit-

komst-Torenvalk, 2 mislukte Buizerds en 1 onbekende uitkomst-Havik vlogen bij de overige paren succesvol jongen uit.

Verstoring en vervolging

Het jaar 1995 begon weer als vanouds: vergiftiging van minimaal 12 Buizerds en één geklemd Buizerd in de gemeente Slochteren. De dader(s) waren niet op heterdaad te betrappen.

Ook bedreigend, maar helaas legaal, is het aantasten van broedbiotoop. Groningen bestaat uit uitgestrekte vlakten van agrarisch cultuurland, waarin het voorkomen van roofvogels veelal afhankelijk is van geïsoleerde bosjes of ruigtes. In 1995 werden diverse bosjes gekapt of ongeschikt gemaakt voor roofvogels ten behoeve van o.a. slibdumping, honden- en motorclub, terwijl elders nog een autoracebaan op stapel staat. Langs de A7 werd een ruigte, waar eerder een Bruine Kiekendief broedde, opgeruimd ten behoeve van agrarische activiteit.

Hoewel de wetgeving op dit gebied is aangescherpt, blijken economische belangen voorop te staan. Men wil graag iets doen voor natuur en milieu maar het mag niet in strijd zijn met het gemeentebelang.

Conclusie

Al met al was ook 1995 een jaar met goede en slechte tijdingen. Goed gaat het met Havik, Sperwer en de eerste Boomvalken. Wat betreft vervolging is de situatie voor verbetering vatbaar. Met name het systematisch bestrijden van roofvogels dient te worden teruggedrongen. Zolang er mensen zijn die menen dat roofvogels hun belangen bedreigen en schaden, zal het echter dweilen blijven met de kraan open.

Met dank aan Willem van Manen voor het leveren van het programma om de legdata te berekenen.

Summary: Raptor research in the province of Groningen in 1995

Raptor research in the province of Groningen (2078 km²) was mainly concentrated in 4 regions, i.e. Oldambt (large-scale arable farmland, with 600 ha of woodlots), Westerwolde (traditional farmland along streams, with 1800 ha of woodland), Duurswold (mixed farmland, with 40 ha of woodlots) and Westerkwartier (small-scale farmland, 225 ha of woodland). Number of territories and breeding success of Marsh Harrier (Table 1), Goshawk (Table 2), Sparrowhawk (Table 3), Common Buzzard (Table 4), Kestrel (Table 5) and Hobby (3 territories with resp. 2, 3 and 3 fledglings) are given for each region. Several breeding parameters and secondary sex ratio of Marsh Harrier, Goshawk, Sparrowhawk, Common Buzzard and Kestrel are detailed for 1990(91)-95 in Appendix 1. Presently, the province of Groningen is holding the major part of the Montagu's Harrier population in The Netherlands (see Koks 1995, for the Dutch situation in 1994 and 1995).

Literatuur

Dijkstra C. 1988. Reproductive tactics in the Kestrel: a study in evolutionary biology. Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen.

Koks B. 1995. Grauwe Kiekendieven *Circus pygargus* in Nederland in 1994 en 1995. De Takkeling 3(3): 32-42.

Adressen:

Johan Vochteloo, Albertstraat 24, 9724 JZ Groningen (050-3127332)

Lex Tervelde, Ten Oeverlaan 44, 9744 GE Groningen

Bijlage 1. Legbegin, legselgrootte, aantal uitgevlogen jongen en secundaire geslachtsverhouding van Bruine Kiekendief, Havik, Sperwer, Buizerd en Torenvalk in Groningen in 1990(91)-95. *Onset of laying, clutch size, number of fledglings and secondary sex ratio of Marsh Harrier, Goshawk, Sparrowhawk, Common Buzzard and Kestrel in the province of Groningen in 1990(91)-95.*

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Jaar Year	Legbegin <i>Onset of laying</i>				Legselgrootte <i>Clutch size</i>				Uitgevlogen jongen <i>Fledglings</i>			
	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N
1991	30/4	10.1	17/4-9/5	3	-	-	-	-	3.0	0.8	2-4	3
1992	30/4	8.8	18/4-13/5	11	5.2	0.4	5-6	5	3.9	0.9	2-5	13
1993	20/4	7.7	13/4-12/5	10	4.6	0.5	4-5	5	3.7	0.4	3-4	10
1994	2/5	9.1	18/4-15/5	12	4.0	0.9	3-6	8	2.7	0.7	2-4	12
Σ	28/4	10.1	13/4-15/5	36	4.5	0.8	3-6	18	3.4	0.9	2-5	38

Legselgrootte/clutch size: 2x 3, 7x 4, 7x 5 en 2x 6, Broedselgrootte/brood size: 8x 2, 11x 3, 15x 4 en 4x 5, Geslachtsverhouding/sex ratio: 63 mannetjes/males en 59 vrouwtjes/females (51.6% mannetjes, n=36 nester/nests)

Havik *Accipiter gentilis*

Jaar Year	Legbegin <i>Onset of laying</i>				Legselgrootte <i>Clutch size</i>				Uitgevlogen jongen <i>Fledglings</i>			
	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N
1990	3/4	-	-	1	-	-	-	-	3.0	-	-	1
1991	3/4	4.9	27/3-13/4	7	4.0	-	-	1	1.8	0.6	1-3	7
1992	29/3	4.6	20/3-3/4	8	3.6	0.5	3-4	5	2.6	1.0	1-4	8
1993	3/4	6.0	24/3-12/4	8	3.5	0.5	3-4	8	2.7	0.8	1-4	9
1994	30/3	5.0	21/3-9/4	22	3.7	0.4	3-4	11	2.6	0.8	1-4	23
Σ	31/3	5.4	20/3-13/4	46	3.6	0.5	3-4	25	2.5	0.8	1-4	48

Legselgrootte/clutch size: 9x 3 en 16x 4, Broedselgrootte/brood size: 6x 1, 15x 2, 22x 3 en 5x 4, Geslachtsverhouding/sex ratio: 64 mannetjes/males en 58 vrouwtjes/females (52.4% mannetjes; n=48 nester/nests)

Sperwer *Accipiter nisus*

Jaar Year	Legbegin <i>Onset of laying</i>				Legselgrootte <i>Clutch size</i>				Uitgevlogen jongen <i>Fledglings</i>			
	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD SD	Spreiding Range	N
1991	21/4	-	-	1	7.0	-	-	1	6.0	-	-	1
1992	1/5	5.5	22/4-8/5	7	4.8	1.3	3-7	5	3.4	1.4	1-6	7
1993	26/4	6.0	18/4-9/5	11	4.9	0.7	4-6	9	4.1	0.9	2-5	11
1994	30/4	3.4	14/4-5/5	7	5.0	1.1	3-6	5	4.1	1.0	2-5	7
Σ	28/4	5.7	14/4-9/5	26	5.0	1.1	3-7	20	4.0	1.2	1-6	26

Legselgrootte/clutch size: 2x 3, 4x 4, 8x 5, 4x 6 en 2x 7, Broedselgrootte/brood size: 1x 1, 2x 2, 4x 3, 10x 4, 7x 5 en 2x 6, Geslachtsverhouding/sex ratio: 43 mannetjes/males en 61 vrouwtjes/females (41.3% mannetjes; n=26 nester/nests)

Buizerd *Buteo buteo*

Jaar Year	Legbegin Onset of laying				Legselgrootte Clutch size				Uitgevlogen jongen Fledglings			
	Gem Mean	SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD	Spreiding Range	N
1990	10/4	3.7	6/4-15/4	3	-	-	-	-	2.7	0.5	2-3	3
1991	10/4	4.2	6/4-17/4	4	-	-	-	-	2.5	0.5	2-3	4
1992	9/4	6.2	1/4-21/4	11	2.4	0.8	1-3	5	1.9	0.8	1-3	11
1993	7/4	6.4	26/3-17/4	14	3.2	0.7	2-4	5	2.2	1.0	1-4	14
1994	7/4	8.9	24/3-24/4	27	2.3	0.6	1-3	10	1.8	0.7	1-3	27
Σ	8/4	7.5	24/3-24/4	59	2.6	0.8	1-4	20	2.0	0.8	1-4	59

Legselgrootte/clutch size: 2x 1, 7x 2, 9x 3 en 2x 4, Broedselgrootte/brood size: 20x 1, 20x 2, 18x 3 en 1x 4

Torenvalk *Falco tinnunculus*

Jaar Year	Legbegin Onset of laying				Legselgrootte Clutch size				Uitgevlogen jongen Fledglings			
	Gem Mean	SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD	Spreiding Range	N	Gem Mean	SD	Spreiding Range	N
1991	5/5	17.3	14/4-10/6	8	5.3	0.9	4-6	3	3.6	1.7	1-6	9
1992	28/4	17.1	8/4-18/6	24	5.7	0.9	3-7	17	5.0	1.2	1-7	25
1993	20/4	13.9	26/3-7/6	35	5.4	0.8	3-7	29	4.7	1.2	1-7	38
1994	1/5	13.9	12/4-23/5	16	4.9	0.9	4-6	13	3.2	1.1	1-5	16
Σ	26/4	16.2	26/3-18/6	83	5.4	0.9	3-7	62	4.4	1.4	1-7	88

Legselgrootte/clutch size: 2x 3, 9x 4, 17x 5, 30x 6 en 4x 7, Broedselgrootte/brood size: 5x 1, 7x 2, 4x 3, 27x 4, 24x 5, 19x 6 en 2x 7, Geslachtsverhouding/sex ratio: 62 mannetjes/males en 52 vrouwtjes/females (54.4% mannetjes; n=29 nesten/nests)

Tekening: Pieter de Haan